

Ольга Кіян,
кандидат педагогічних наук, завідувач
сектору експериментальної педагогіки,
Державна наукова установа
«Інститут модернізації освіти»,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0482-8898

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито напрями соціально-педагогічного партнерства як особливої сфери соціального та суспільного життя.

Виявлено, що на сучасному етапі розвитку України, як самостійної незалежної держави, вимагається від інститутів соціалізації врахування ряду загальнопедагогічних чинників формування патріотично налаштованої особистості учня. Мова іде про оновлення підходів до мети, змісту і структури формування соціальних компетентностей закладами загальної середньої освіти України на засадах соціально-педагогічного партнерства.

Окреслено об'єктивні чинники – соціальні, економічні, правові, культурницькі, доведено, що школа вже нині може зробити вагомий внесок у виховання в цьому напрямі.

Зазначено, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашого суспільства докорінно змінилися вимоги до виховання молодого покоління, яке вступає в самостійне життя.

Ключові слова: *соціально-педагогічне партнерство, партнерська взаємодія, громадянське суспільство, педагогіка партнерства, принципи виховання, освітній процес.*

Постановка проблеми. Суспільство сьогодні переживає важливий та складний час творення Нової української школи в контексті сучасного розвитку освіти України. Країна потребує модернізації виховної системи освіти на принципах компетентнісного та діяльнісного підходів, а саме, формування морально-духовної особистості активного патріота, який знає і розуміє історію та культуру своєї Батьківщини, прагне до фізичної й моральної досконалості, готовий до самоосвіти, самовизначення та самореалізації в

дорослому житті. Основою сучасної системи виховання є національна ідея, над якою працюють вихователі дошкільних навчальних закладів, керівники гуртків і творчих об'єднань, методисти позашкільних навчальних закладів, вчителі початкових класів, вчителі-предметники, класні керівники, заступники директорів і директори закладів загальної середньої освіти.

У сучасному суспільстві змінюються традиції та звички, є нові вимоги до світоглядного розвитку особистості, по-новому осмислюється сутність і основні принципи діяльності громадських об'єднань і організацій, посилюються позиції дитячого руху в соціальному просторі та їх можливості в партнерській взаємодії, примножуючи можливості у вирішенні соціально-педагогічних завдань. Одним із пріоритетних факторів залишається партнерство школи і сім'ї з їх пріоритетами та цінностями, моральними орієнтирами у житті суспільства, розвитку та становлення держави.

Сім'я є тим осередком суспільства і природним середовищем формування особистості дитини як майбутнього громадянина, основним соціальним інститутом, який відповідає за виховання і становлення дитини, відіграє пріоритетну роль у її розвитку, створенні умов для набуття зростаючою особистістю моральних і духовних якостей, самовиявлення у відповідних діях і вчинках, визначенні власного місця у житті.

Тому соціальне партнерство як педагогічне явище дозволяє змінювати, проєктувати, апробувати та встановлювати нові суспільно значущі функції системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши праці з проблеми сутності особистості та загальних закономірностей її розвитку під впливом середовища і виховання визначились, що пріоритетність вищезазначеного напряму відображена у дослідженнях сучасних науковців (В. Андрущенко, В. Кременя, Л. Сохань, І. Фролова); психологів (Б. Ананьєва, І. Беха, М. Боришевського, Л. Виготського, М. Кветова, О. Киричук, К. Платонова, В. Поплужного, С. Рубінштейна; соціологів (Д. Акімова,

А. Білоуса, М. Бойка, В. Судакова та ін., які базуються на засадах формування духовно-морального розвитку та національної спрямованості особистості.

Мета статті полягає у висвітленні досвіду науково-експериментального обґрунтування чинників соціально-педагогічного партнерства в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти та з'ясуванні стану розробленості проблеми в психолого-педагогічній теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізована парадигма виховання полягає в розумінні дитини як суб'єкта і мети виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, на підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування цілісного виховного простору. Превентивними заходами у роботі з дітьми визначаються: приділення особливої уваги формуванню ідентичності, основ духовності особистості, культури мислення і культури поведінки, профілактиці шкідливих звичок, ризикованої, девіантної і кримінальної поведінки, жорстокості і насилля в учнівському середовищі, різних видів залежностей.

Соціальне партнерство, яке формується в процесі виховання є комплексною, системною і цілеспрямованою діяльністю органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про своє благо і народне, готовності до розбудови демократії, виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єдності.

Як відзначають дослідники, сучасна українська сім'я характеризується погіршенням соціально-економічного становища, освітнім і культурним вакуумом, деформацією моральної свідомості, соціальною апатією, іншими асоціальними явищами. Спрямовуючи зусилля на пошук способів матеріального забезпечення, батьки відсторонюються від виховання дітей. Це призводить до зниження виховної функції сім'ї, що своєю чергою асоціально впливає на виховання молодого покоління.

Враховуючи зазначене, заклади загальної середньої освіти нині мають стати ініціаторами об'єднання всіх соціальних інституцій, оскільки діяльність закладу загальної середньої освіти, є домінуючою складовою, що володіє вагомим потенціалом щодо формування у дитини базових цінностей, мотивації соціально схвалюваної поведінки, сприяння засвоєнню моральних норм і соціальних відносин.

Соціальне партнерство в освіті – це партнерство, яке ініціює система освіти як особливу сферу соціального життя, що робить внесок у становлення громадянського суспільства. Основна мета закладу освіти щодо організації ефективного співробітництва – це забезпечення відкритості його соціокультурному довкіллю; розвиток партнерської взаємодії з різними соціальними інституціями у навчанні, вихованні, соціалізації учнів та гармонізувати виховні впливи різних суб'єктів створити превентивний виховний простір, шляхом відродження духовних цінностей.

Виходячи з актуальності проблеми проєктуються основні напрями щодо організації соціального партнерства закладу освіти: зокрема проведення взаємного обміну інформацією; узгодження планів, заходів і сфер спільної діяльності, реалізація спільних програм і проєктів, способів визначення її ефективності з потенційними організаціями – партнерами закладу.

Вважається, що соціальне партнерство сьогодні – це принципова необхідність, бо очевидно, що успішно розвивається той заклад освіти, який відкритий для співпраці, швидше реагує на суспільні зміни, шукає нові ресурси для просування вперед.

Для забезпечення успішності, ефективності соціального партнерства, заклад освіти має враховувати особливості виховного впливу інших середовищ, щоб створити оптимальний для виховання дитини цілісний виховний простір. Видатний педагог А. Макаренко наголошував на тому, що людина не виховується частинами і тому кожна складова виховання, виконуючи свою особливу роль, слугує водночас досягненню єдиної мети та реалізується у поєднанні з іншими складовими.

Однак школа – не єдине місце, де формується й набуває соціального досвіду особистість. У вихованні та соціалізації беруть участь сім'я, різноманітні дитячі об'єднання, громадськість. Тому школа повинна враховувати особливості виховного впливу навколишнього середовища, сприяти встановленню оптимальних взаємин із соціумом, а також створенню цілісного виховного простору.

Найбільш ефективною моделлю взаємовідносин між школою і соціальним середовищем, зокрема сім'єю, є їхня взаємодія. Цю взаємодію ми визначаємо як цілеспрямований вплив школи і сім'ї одне на одного, який сприяє взаємозбагаченню, посиленню виховного потенціалу взаємодіючих систем. У нинішній соціально-економічній і політичній обстановці їхня взаємодія може успішно реалізуватися лише на основі рівноправного співробітництва [2, с. 45].

Педагогічним колективам шкіл важливо опанувати технології проектування моделі такої партнерської взаємодії з сім'єю та включити батьків у побудову соціального партнерства.

Вимогами й правилами організації соціального партнерства школи і сім'ї є:

- формування морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується у соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал;
- зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками;
- гуманізація міжособистісних відносин, запобігання конфліктним ситуаціям та оптимізація взаємин між педагогами і батьками, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;

– системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти.

Відповідно до вимог статті 55 Закону України «Про освіту» батьки повинні:

– виховувати у дітей повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточення і довкілля, поважати гідність, права, свободи і законні інтереси дитини та інших учасників освітнього процесу;

– формувати у дитини культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану [7].

Соціальне партнерство одночасно є і результатом, і активним чинником формування громадянського суспільства, в якому різні соціальні групи, прошарки і класи зі своїми специфічними інтересами створюють свої організації, через які формують стійку соціальну спільноту, що забезпечує соціальну та політичну стабільність в суспільстві.

Партнерська взаємодія можлива за сформованості у батьків готовності до тісної співпраці зі школою на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає школа, а яку – сім'я, використовуючи досвід, потенціал, методи роботи та базуючись на принципах взаємоповаги, відкритості, співробітництва, діалогу та суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

«У процесі виховання людської особистості, – наголошував В. О. Сухомлинський, – діє багато сил: по-перше, сім'я; по-друге, особа педагога з усіма його духовними багатствами і цінностями, з його знаннями, уміннями, життєвим досвідом; по-третє, колектив, який має могутню силу впливу на кожну особу; по-четверте, сама особа виховання, тобто її самовиховання» [8, с. 93].

Відтак, серед пріоритетних умов є проєктування моделі такої взаємодії з сім'єю та залучення батьків у побудову соціального партнерства. Оскільки, вищезазначена проблема набуває сьогодні особливого значення, виникає гостра потреба у визначенні основних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів формування виховного простору закладу освіти, що цілеспрямовано й ефективно забезпечували б процес формування і розвитку високодуховної особистості учня і починати цю діяльність потрібно з молодшого шкільного віку, в якому органічно поєднуються високі моральні цінності, громадянська зрілість, патріотизм, самоактивність, творчі начала, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною.

І важливо поставити завдання створення ресурсної платформи на засадах діалогу та співробітництва закладів освіти, неурядових та громадських організацій, дитячих і молодіжних об'єднань, органів місцевого самоврядування, громад для спільної реалізації визначених цілей побудови дієвого і ефективного партнерства.

Один з найважливіших професійних обов'язків учителя — організація партнерських стосунків з батьками учнів. Більш того, завдання складається в організації такої співпраці, яка б не тільки йшла в одному напрямі з його цілями, завданнями і діями, але і доповнювала їх.

Школа розширює і розвиває виховні можливості сім'ї, здійснюючи педагогічну просвіту, коригує і направляє сімейне виховання, організовує і направляє діяльність громадських і позашкільних організацій на активну діяльність.

Форми навчання – різноманітні – сімейне коло, хаби, психологічний тренінг, психологічна дискусія, індивідуальні й колективні бесіди. Але важливо, щоб у кожному випадку – на етапі підготовки чи проведення різних видів педагогізації батьківської громадськості до цієї роботи обов'язково залучалися шкільні психологи. Отже, навчання батьків розглядається як важливий крок до побудови батьківсько-вчительських об'єднань, співтовариств батьків і вчителів на основі партнерської діяльності.

Саме тому потрібно звертати увагу на вмiле використання батьківської активності, на недопустимість не виправдання довіри батьків, тому що основне враження від взаємодії зі школою – це ставлення школи до них.

Особливості змісту виховання в закладах загальної середньої освіти на засадах педагогіки партнерства визначають вибір методів, технологій та виховних моделей. Важливим є відповідність мети і завдань освітнього процесу технологіям, що використовуються. Як зазначає видатний вчений-психолог, академік І. Д. Бех, що будь-який виховний вплив чи виховна технологія має педагогічну доцільність лише у тому випадку, якщо вона спричинила зміни у життєвому світі та духовному досвіді вихованця [1, с. 143].

Для формування громадянської свідомості ключове значення має співвідношення індивідуально і колективно зорієнтованих духовних цінностей. Духовність, вважає Н. І. Косарева, – це той рівень розвитку особистості і суспільства, який є консолідуєчим началом, здатним об'єднати людей на основі взаємної поваги і любові; це та сила, яка покликана стимулювати національне відродження України, забезпечити громадянський мир і злагоду в суспільстві» [4, с. 70]. «Сучасне людство на тлі видатних досягнень науки, все більше втрачаючи духовні цінності, невпинно рухається до повної моральної деградації. Тому йдеться про порятунок цивілізації і найперше духовний» [6, с. 143–150].

Оскільки батьки є активними учасниками освітнього процесу, а не пасивними спостерігачами формування успішної особистості власної дитини, то характер партнерської взаємодії вчителя і батьків є диференційованим. Вчитель не може нав'язувати всім батькам однакові форми взаємодії, орієнтуючись на їхні потреби, запити, особливості сімейного виховання, терпляче залучаючи батьків до справ школи, класу.

Інновація в освіті – це спроба пошуку нової моделі сучасної школи через організацію освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства, оновлення

змісту і структури освіти, впровадження у педагогічну практику інноваційних технологій навчання і виховання та розумне їх поєднання з класичними.

Освітні інновації та їх запровадження визначають майбутнє освіти як суспільного інституту, тому поряд із поняттям «інновації» у вихованні використовується термін «інноваційні виховні технології», спрямовані на розвиток духовних здібностей учнів як вирішальних для розвитку ціннісної системи.

«Аналіз сучасної соціальної ситуації, за твердженням І. Бега, – дає змогу стверджувати, що молоде покоління зіткнеться з унікальним феноменом - необхідність опанування наукою виживання на основі розвитку соціально-педагогічних засобів пристосування до будь-яких, зокрема, екстремальних ситуацій. Річ у тім, що для позитивного входження в сучасне життя молода людина має володіти широким спектром здібностей: від фізичних якостей, які потрібні кожному і для зустрічі з довкіллям, і для зустрічі з іншими людьми, до вміння вижити у співтоваристві інших, залишаючись при цьому вільною і відповідальною особистістю. Тож таку «науку життя» має забезпечити оновлена школа. Нам потрібно розробити глибоко духовні виховні технології. Це справа майбутнього і ми до цього йдемо» [2, с. 197].

Отже, в основі педагогіки партнерства є – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Ефективне партнерство можливе за сформованості у батьків готовності до взаємодії зі школою на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає школа, а яку – сім'я.

Всі дорослі відповідають за те середовище, де зростають наші діти. Освіта є зв'язним ланцюжком, яка поєднує всі провладні структури. Україна – найкраща держава, найкраща земля; і ми повинні це вкладати в професіоналізм

вчителя, батьківської громади, учнівського самоврядування, які є рівноправними учасниками освітнього процесу. Осмислити, що це наше майбутнє і зробити все необхідне, щоб зарадити «вірусам» неповаги до Батьківщини. Проблема життя не в державі Україна, а в нашому відношенні до неї.

Щоб це було скерованим процесом треба об'єднати зусилля громади, соціуму, батьків, освіти. Знайти ті форми і методи, які заставляють людей до осмислення дій, що будуть спрограмовані на реалізацію цих позицій. Ми повинні сформувати в учнів внутрішню відповідальність і соціальну зрілість, сформувати самодостатність і гордість дитини за свою державу, землю своїх пращурів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
3. Кіян О. І. Батьківсько-вчительська взаємодія як чинник морально-духовного виховання молодших підлітків: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. К., 2011, 227 с.
4. Косарева Н. І. Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 32. Рівне: РДГУ, 2005. С. 70–72.
5. Кузь В. Г. Освіта і школа ХХІ століття. Педагогіка і психологія. 1999. №1. С. 143–150.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 36 с. URL : novashkola@mon.gov.ua
7. Права батьків здобувачів освіти. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Права_та_обов'язки_батьків_здобувачів_освіти
8. Сучасні вектори педагогіки партнерства в освітньому процесі початкової школи. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2020/mater_poch_osv_2020.pdf#page=79
9. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Вибрані твори: У 5 т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. 638 с.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021

Olha Kyian. Modern vectors of social and pedagogical partnership in the educational process of general secondary education.

The article reveals the directions of social and pedagogical partnership as a special sphere of social and public life, one of the factors of effective interaction between school and community of problems education of civil subjects society of Ukraine in the educational process, first of all, as a member of civil society, based on historical roots and socio-political and pedagogical traditions. The modern stage of development of Ukraine, as an independent state, requires the institutions of socialization to take into account a number of general pedagogical factors in the formation of patriotic personality of the student. It is a question of updating of approaches to the purpose, the content and structure of formation of social competences by establishments of general secondary education of Ukraine on the basis of social and pedagogical partnership of pedagogy of partnership.

The objective factors are outlined as social, economic, legal, cultural, and we consider that the school can already make a significant contribution to education in this direction.

The article notes that at the modern stage of socio-economic development of our society has radically changed the requirements for the education of the younger generation, which is entering an independent life. How to organize the process of educating students? What content to fill it with? How to form the principles and ideals of a citizen of Ukraine? Such issues are embarrassed teachers - practitioners, educators, scientists, education leaders who try to build a Ukrainian national school. The life requires a modern educational institution to form a person who would be able to build a decent life in a decent society, the formation of a modern worldview, ideas, views and beliefs based on key achievements of national and world culture, principles of humanism, democracy, family unity and schools, and succession of generations.

Key words: *social-pedagogical partnership, partnership interaction, civil society, partnership pedagogy, principles of education, educational process.*

REFERENCES

1. Bex I. D. Vy`xovannya osoby`stosti: U 2 kn. Kn. 1: Osoby`stisno oriyentovany`j pidxid: teorety`ko-texnologichni zasady`. K.: Ly`bid`, 2003. 280 s. [in Ukrainian].

2. Bex I. D. Vy`xovannya osoby`stosti: U 2 kn. Kn. 2: Osoby`stisno oriyentovany`j pidxid: naukovo-prakty`chni zasady`. K.: Ly`bid`, 2003. 344 s. [in Ukrainian].

3. Kiyani O. I. Bat`kivs`ko-vchy`tel`s`ka vzayemodiya yak chy`nny`k moral`no-duxovnogo vy`xovannya molodshy`x pidlitkiv: dy`s. ...kand. ped. nauk : 13.00.07 / Insty`tut problem vy`xovannya NAPN Ukrayiny`. K., 2011, 227 s. [in Ukrainian].

4. Kosaryeva N. I. Formuvannya duxovnosti osoby`stosti na zasadax cinnostej ukrayins`kogo narodu. Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i

vy`xovannya v zakladax osvity` : Zb. nauk. pracz`. Naukovi zapy`sky` Rivnens`kogo derzhavnogo gumanitarnogo universy`tetu. Vy`p. 32. Rivne: RDGU, 2005. S. 70–72 [in Ukrainian].

5. Kuz` V. G. Osvita i shkola XXI stolittya. Pedagogika i psy`xologiya. 1999. #1. S. 143–150 [in Ukrainian].

6. Nova ukrayins`ka shkola. Konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly`. 2016. 36 s. URL : novashkola@mon.gov.ua [in Ukrainian].

7. Prava bat`kiv zdobuvachiv osvity`. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Prava_ta_obov'yazky`_bat`kiv_zdobuvachiv_osvity` [in Ukrainian].

8. Suchasni vektory` pedagogiky` partnerstva v osvitn`omu procesi pochatkovoyi shkoly`
http://www.ndu.edu.ua/storage/2020/mater_poch_osv_2020.pdf#page=79 [in Ukrainian].

9. Suxomly`ns`ky`j V. O. Pavly`s`ka serednya shkola. Vy`brani tvory` : U 5 t. T. 4. K.: Rad. shkola, 1976. 638 s. [in Ukrainian].